

Teoretická část

Spirometrie

Respirace zahrnuje několik procesů: **zevní respiraci**, příjem O_2 a výdej CO_2 organismem jako celkem, transport plynů a **vnitřní respiraci**, využití O_2 a produkci CO_2 buňkami a výměnu těchto plynů mezi buňkami a tekutinou, která je obklopuje. V rámci tohoto cvičení se budeme zabývat činností dýchacího systému při zevní respiraci, tj. procesy, které jsou odpovědné za příjem O_2 a výdej CO_2 plícemi.

Dýchací systém se skládá z orgánu umožňujícího výměnu plynů (plíce) a z pumpy, která plíce ventiluje. Tato pumpa se skládá z hrudní stěny; dýchacích svalů, které zvětšují a zmenšují objem hrudní dutiny; z oblastí mozku, které regulují činnost dýchacích svalů a z nervů spojujících mozek a dýchací svaly.

Dýchací cesty

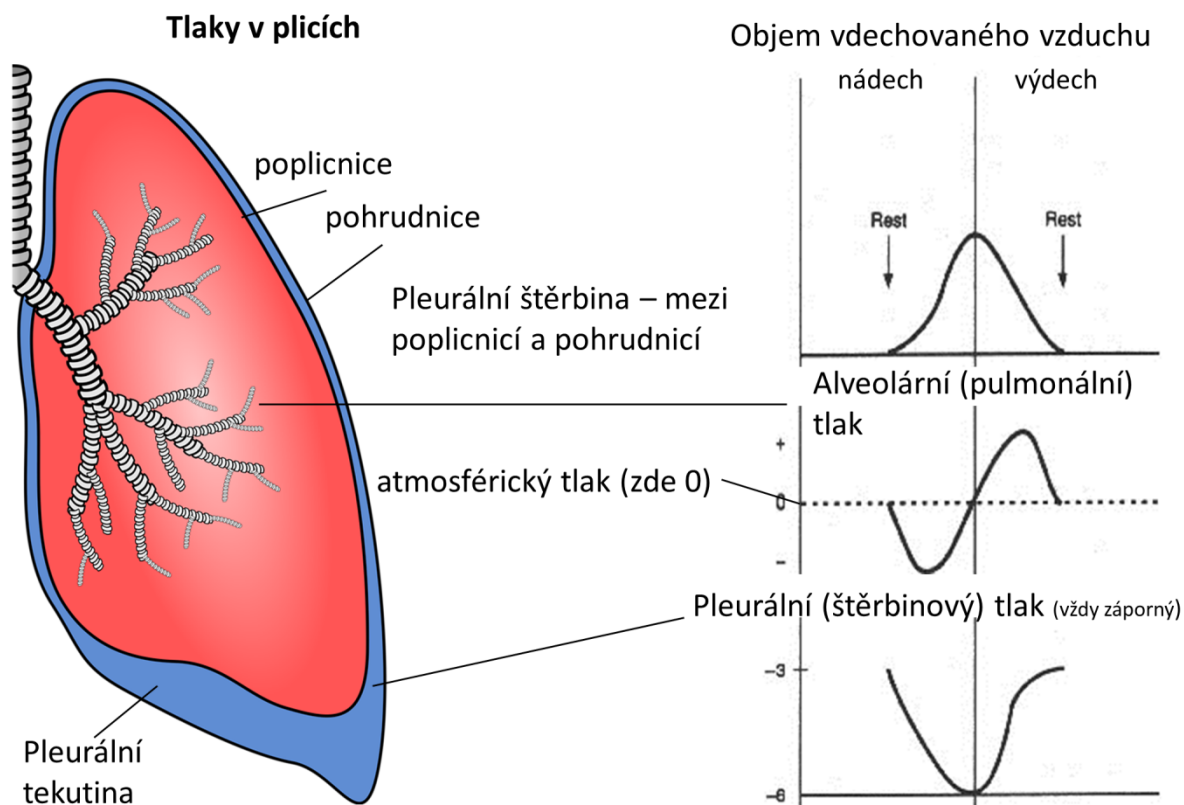
Po průchodu nosní dutinou a hltanem, kde je vdechnutý vzduch ohřát a nasycen vodní párou, pokračuje průdušnicí a bronchy až do respiračních bronchiolů a dále alveolárními dučejemi do alveolů.

Funkce dýchacích cest:

- zbavování mechanických nečistot – zachycení ve vrstvičce hlenu, řasinky epitelu ho pak posunou směrem do ústní části hltanu (orofaryngu)
- bariéra proti vniknutí infekce – podslizniční lymfatická tkáň
- úprava teploty vdechovaného vzduchu – bohaté žilní pleteně v dutině nosní ohřívají vzduch na tělesnou teplotu a přidávají vodní páry (zvlhčení)
- hlasové vazy → úloha v tvorbě řeči, tvorba základního tónu

Plíce i hrudník jsou elastické. Mezi plícemi a hrudní stěnou je za normálních podmínek jen velmi tenká vrstva tekutiny. Plíce snadno kloužou po hrudní stěně, ale nedají se odtrhnout. Tlak v prostoru mezi plícemi a hrudní stěnou (interpleurální, intrapleurální nebo pleurální tlak) je menší než atmosférický. Plicní tkáň se natáhla, když byla rozepjata při porodu, a na konci klidového výdechu je její tendence smrštít se právě v rovnováze s tendencí hrudní stěny se rozepnout opačným směrem. Když vznikne v hrudní stěně otvor, pak plíce kolabují. Po ztrátě elasticity plic se hrudník zvětší a dostane soudkovitý tvar.

Vdech je vždy aktivní. Kontrakce nádechových svalů zvětší objem hrudníku. Interpleurální tlak na bázi plic, který je na začátku vdechu $-2,5$ mmHg (ve vztahu k atmosférickému tlaku), se při klidovém vdechu sníží až na -6 mmHg. Plíce jsou nataženy do více rozepjaté polohy. Tlak v dýchacích cestách se stane mírně negativním a díky tlakovému rozdílu vzduch proudí do plic. Na konci vdechu začne elasticita plic táhnout hrudní stěnu zpět do klidné výdechové polohy, v níž jsou elastická síla plic a elastická síla hrudníku zase v rovnováze.

Při výdechu se tlak v dýchacích cestách zvýší, stane se lehce pozitivním v porovnání s atmosférickým tlakem a vzduch proudí z plic ven. Při klidném dýchání je výdech pasivní v tom smyslu, že se neuplatňují žádné svaly, jejichž kontrakce by působila zmenšení objemu hrudníku. V časně fázi výdechu jsou však aktivní inspirační svaly. Jejich kontrakce brzdí působení smršťivých sil a tak výdech zpomaluje. Při usilovném vdechu se může interpleurální tlak snížit až na hodnoty -30 mmHg. Pak se i plíce více rozpínají. Při zvýšení plicní ventilace se zvětšuje i deflace plic vyvolaná aktivní kontrakcí výdechových svalů, která aktivně snižuje nitrohruční objem.

Pneumotorax je definován jako nahromadění vzduchu či jiného plynu v pleurální dutině. Příčinou pneumotoraxu může být prasknutí subpleurálních bul, poranění hrudníku, některé lékařské zákroky (opichy páteře, kanylace podklíčkové žíly, transbronchiální plicní biopsie, transparietální aspirační punkce, hrudní punkce).

Typy pneumotoraxů

Podle etiologie:

- **traumatický** (úrazový) pneumotorax vzniká při perforaci hrudní stěny nebo při poranění jícnu, průdušek či zlomenině žeber,
- **spontánní** (samovolný) pneumotorax
  - **primární** idiopatický (bez známé příčiny) se může objevit u zdravých vysokých mladých mužů s výskytem pneumotoraxu v rodině a
  - **sekundární** vzniká následkem plicních chorob (jako je např. CHOPN nebo cystická fibróza),

- **iatrogenní** (důsledkem léčby) pneumotorax vzniká při invazivních lékařských vyšetřeních jako je transparietální aspirační biopsie, katetrizace podklíčkové žíly, nebo mechanická ventilace s přetlakem.
- **indukovaný** (záměrný) pneumotorax se využívá při toraskopii, endoskopickém vyšetření hrudní dutiny.

Podle komunikace pleurálního prostoru s okolím

- **otevřený pneumotorax** (když otvor v pleurálním prostoru zůstane otevřený, pak se vzduch v pleurální dutině pohybuje tam a zpět při každém dechu pacienta)
- **uzavřený pneumotorax** (když se malý otvor, kterým vstupuje vzduch do pleurální dutiny, uzavře)
- **ventilový pneumotorax** (tkáň hrudní stěny nebo plic může otvor překrývat tak, že vznikne ventil, který dovolí proudění vzduchu dovnitř při vdechu, ale bude bránit tomu, aby vzduch opustil pleurální dutinu při výdechu).

Statické plicní objemy

- **Dechový objem (TV/Vt tidal volume)** – množství vzduchu, které pronikne do plic při každém vdechu (nebo množství, které je vypuzeno při každém výdechu).
- **Inspirační rezervní objem (IRV)** – objem vzduchu, který je možno s maximálním úsilím vdechnout po klidovém vdechu.
- **Expirační rezervní objem (ERV)** – objem vypuzený aktivním výdechem po skončení pasivního výdechu.
- **Reziduální objem (RV)** – vzduch, který v plicích zbude po maximálním výdechovém úsilí.
  - kolapsový – objem, který lze vytlačit z plic při jejich kolabování
  - minimální – objem vzduchu, který se dostane do plic při prvním nádechu novorozence

Dechový mrtvý prostor - prostor v oblasti dýchacích cest, který je ventilován, ale neúčastní se vlastní výměny plynů s krví. Mrtvý prostor zdravého člověka zahrnuje oblast horních dýchacích cest a průdušek až po jejich vyústění do plicních sklípků (alveolů) a jeho objem je kolem 150 ml. Tyto oblasti se označují jako **anatomický mrtvý prostor**. Za normálních okolností je anatomický mrtvý prostor totožný s **fyzilogickým**. Ten se zvyšuje, je-li část alveolů ventilována, ale nikoliv prokrvována (perfundována). Při umělém prodloužení dýchacích cest vzniká **artifciálně zvětšený mrtvý prostor**. Platí, o kolik zvětšíme objem dýchacích cest, o tolik vzroste mrtvý prostor a k plicím se dostane méně vzduchu.

Plicní kapacity

Kapacita je součet objemů.

- **Vitální kapacita (VC)**- maximální objem vzduchu, který lze po maximálním nádechu vydechnout nebo po maximálním výdechu nadechnout, součet dechového objemu a inspiračního a expiračního rezervního objemu. ($VC = VT + IRV + ERV$)
- **Celková plicní kapacita (TLC)** – maximální objem vzduchu v plicích v maximálním nádechu, součet vitální kapacity a reziduálního objemu.

- **Funkční reziduální kapacita (FRC)** - množství vzduchu, které zůstane v plicích po skončení klidného expiria. = ERV + RV)

Měření vitální kapacity plic je nejčastěji používaným klinickým měřítkem plicní funkce. Podává užitečnou informaci o síle dýchacích svalů a dalších aspektech funkce plic.

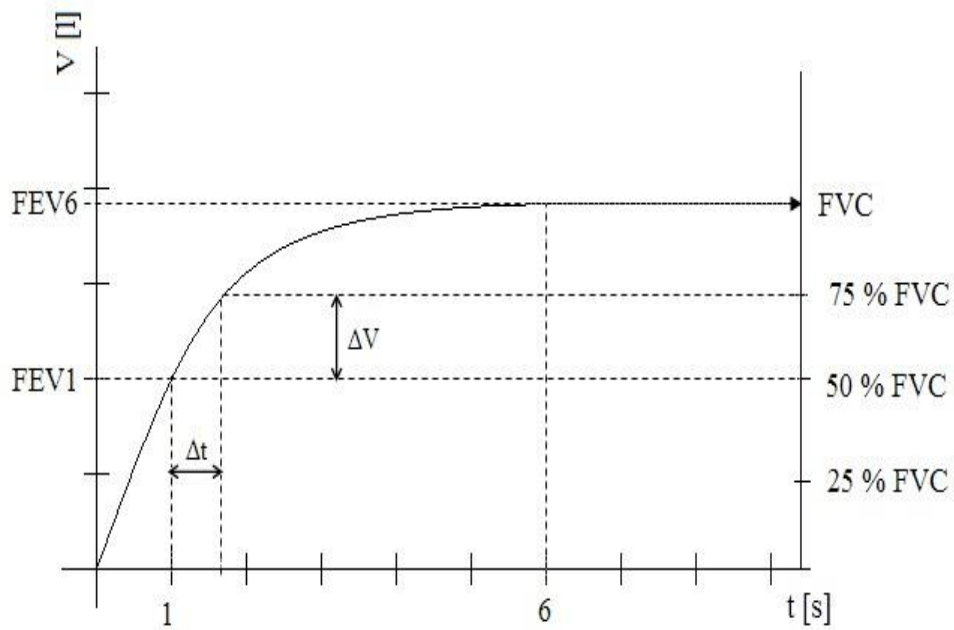
- **Inspirační kapacita (IC)** – inspirační rezervní objem plus dechový objem (IRV+Vt)
- **Expirační kapacita (EC)** – expirační rezervní objem plus dechový objem (ERV+Vt)

Dynamické plicní objemy

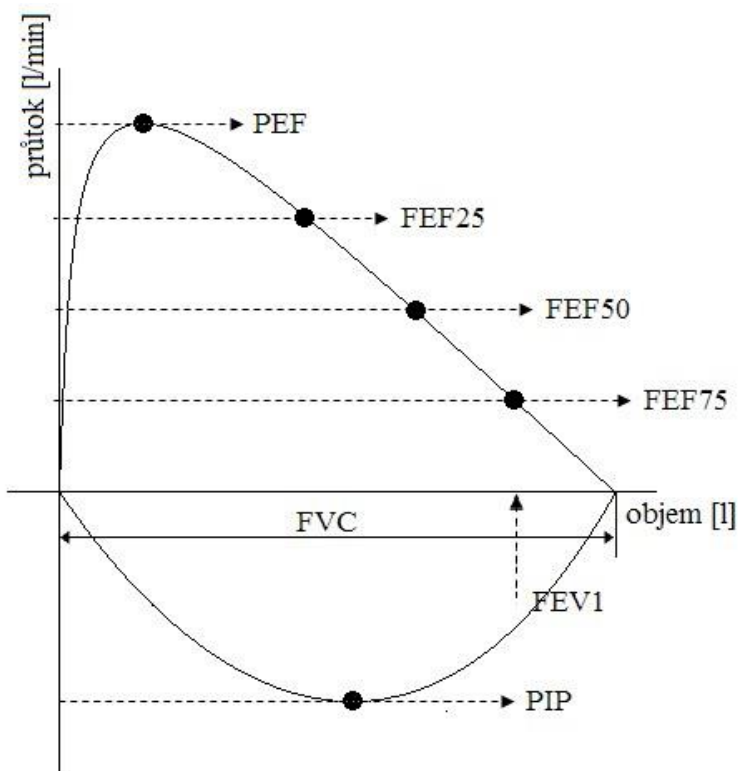
- **Ventilace plic, dechový minutový objem (VE)** - objem vzduchu vdechnutý za minutu, u zdravého člověka přibližně 6 litrů (500 ml/jeden dech · 12 dechů/min) = minutová plicní ventilace.
- **Maximální minutová ventilace (MVV)** - největší objem vzduchu, který může být vdechnut a vydechnut za 1 minutu volným úsilím, MVV zdravého člověka je 125–170 l/min.

Rozepsaný výdech

- **Jednosekundová vitální kapacita plic** (usilovná sekundová vitální kapacita plic, FEV₁) - část vitální kapacity vydechnutá za první vteřinu usilovného výdechu.
- **Usilovná vitální kapacita plic (FVC)** - množství vzduchu, které můžeme s maximálním úsilím vydechnout po maximálním nádechu
- Vyšetření **usilovaného výdechu a nádechu** (spirogram: křivka průtok/objem a křivka objem/čas).
- FVC – usilovná vitální kapacita; maximální objem vzduchu, který lze po maximálním nádechu prudce vydechnout.
- FEV₁ – usilovně vydechnutý objem za první sekundu; objem vzduchu vydechnutý s největším úsilím za 1. sekundu po maximální nádechu.
- **FEV₁/FVC (%) – Tiffeneauův index – kolem 80 %.**
- PEF – vrcholový výdechový průtok; nejvyšší rychlost na vrcholu usilovného výdechu (odpovídá vzduchu v horních DC).
- MEF – maximální výdechové průtoky (rychlosti) na různých úrovních FVC, kterou je ještě třeba vydechnout (nejčastěji na 75 %, 50 % a 25 % FVC).
- FEF – usilovné expirační průtoky na různých úrovních již vydechnuté FVC (25 %, 50 % a 75 %).
- Průměrná rychlost 25%-75%
- PIF – maximální průtok dosažený na vrcholu nádechu.
- MIF50 – střední nádechový průtok na úrovni 50 % nadechnuté FVC.

Rozepsaný výdech vitální kapacity plic. Křivka objem/čas.

Rozepsaný výdech vitální kapacity plic. Křivka průtok/objem.

Rozeptaný výdech

Zápis usilovného výdechu vitální kapacity plic patří mezi základní funkční vyšetření ventilace plic. Změny tvaru křivky jsou u některých chorob dýchacích orgánů natolik charakteristické, že vyšetření poskytuje cenné diagnostické údaje.

Obstrukční poruchy plic ($\downarrow FEV_1$)

- tracheální stenóza
- astma bronchitis
- CHOPN
- nádor v dýchacích cestách

Restrikční poruchy plic ($\downarrow FVC$)

- pulmonální příčiny
  - plicní fibróza
  - resekce plic
  - plicní edém
  - pneumonie
- extrapulmonální příčiny
  - ascites
  - kyfoslóza
  - popáleniny
  - vysoký stav bránice

